

De velduil

Bert Roelofs

Foto's bij dit artikel:

Bert Roelofs

locatie: Zeeland, Koudekerkse Inlaag bij

Plompetoren, maart 2012

Inleiding

De velduil behoort tot de orde der (Strigiformes) en de familie Strigidae, oftewel de 'echte' uilen, die 191 soorten kent, verdeeld over 25 geslachten. De andere familie van deze orde wordt gevormd door de 19 soorten kerkuilen (de Tytonidae), die de wereld rijk is.

De velduil is een middelgrote dagactieve uil van open gebieden met lage, maar voldoende begroeiing. Deze uil heet wetenschappelijk *Asio flammeus* en wordt internationaal Short-eared Owl genoemd, te onderscheiden van de ransuil (*Asio otus*) die grotere 'oor'pluimen heeft en derhalve als Long-eared Owl door het leven gaat. De Duitsers en Fransen leggen beide in hun naamgeving ook een link met de voorkeur voor het bewonen van moerassige en daarop lijkende gebieden: Sumpfohreule (Moerasooruil [Duits]) en

Hibou des marais (Moerasuil [Frans]).

De vier andere *Asio*-uilen hebben ook allen pluimpjes en zijn: *Asio abyssinicus* (Ethiopische ransuil), *Asio capensis* (Afrikaanse velduil), *Asio madagascariensis* (Madagaskarransuil) en *Asio stygius* (Grote ransuil). Wetenschappers onderscheiden momenteel 7 tot 11 ondersoorten, verdeeld over Europa, Azië en Amerika. De in Nederland voorkomende velduil is de nominaat *Asio flammeus flammeus*.

Rode Lijst

In Nederland is de velduil nog slechts een schaarse broedvogel en is het jaarlijks aantal doortrekkers of overwinteraars doorgaans beperkt. De velduil is sterk nomadisch van aard, steeds zwerfend op zoek naar gunstige vestigingsplaatsen in termen van voeding en veiligheid (rust, dekking). Als de omstandigheden in

Noord- en Noordoost-Europa slecht zijn, trekken velduilen in groten getale zuid- en westwaarts. In Nederland bleek 2014 een heel goed muizenjaar en in dat jaar voltrok zich een ware invasie van velduilen uit noordelijker regionen naar onze streken. In andere jaren kan de velduil Nederland als broedgebied bijna en als overwinteringsgebied geheel links laten liggen.

Helaas laat het aantal broedparen in Nederland een dalende lijn zien. Een halve eeuw geleden broedden er 130 tot 185 paar in vooral Flevoland, het noordwesten van Overijssel, de hoogveengebieden van Drenthe, Friesland en de Waddeneilanden. Begin negentiger jaren was dat aantal al gedaald naar een kleine 100 paar; rond 2007 resteerden er nog maar 40 paar. In 2016 bleef de teller steken op slechts 20 tot 25, vooral op de Waddeneilanden, Noord-Groningen en het zuiden van Friesland.

Ook het aantal overwintersaars vertoont een dalende lijn. De voornaamste bronpopulatie van de in onze streken overwinterende velduil is namelijk de Russische, waar het ook verre van goed mee gaat.

Daarom staat de velduil op de rode lijst te boek als 'ernstig bedreigd'. De Vlaamse Rode Lijst bestempelt deze uil als 'zeldzaam'. Het is gelukkig niet alleen kommer en kwel voor de velduil; op de internationale Rode Lijst van de IUCN staat de soort te boek als niet bedreigd; wel is er wereldwijd sprake van een afnemend aantal.

Een aantal factoren speelt een rol in de achteruitgang van deze uilensoort. De favoriete biotoop van natte open gebieden (droge moerassige gebieden, kwelders, duinvalleien met natte plekken en venen) is in Nederland steeds minder te vinden als gevolg van drooglegging. Bovendien leidt de intensivering van het gebruik van zowel akker- als grasland tot afname van het voedselaanbod. Zo is bijvoorbeeld de natuurlijke driejaarlijkse veldmuizencyclus in het landbouwareaal door de huidige wijze van werken in deze sector nagenoeg ongedaan gemaakt. Verder is er een afname van schuilmogelijkheden (hoog gras of struiken), vernietiging van nesten en meer menselijke verstoring. Het toegenomen toerisme leidt eveneens tot verstoring door mensen en loslopende honden.

Uiterlijk

De grondtoon van het verenkleed van de velduil is lichtgelig bruin. De rug vertoont grove donkere vlekken (vandaar het vlammeende en vurige 'flammeus' als soortbeschrijving) en heeft daardoor gelijkenis met verdord gras, een mooie camouflage voor deze grondbroeder. De buik en de onderzijde zijn vaal gelig wit met lengte strepen en zonder dwarsbandering. Omdat ook de onderzijde van de lange, slanke en tamelijk spitse vleugels wit gekleurd is, met alleen wat donkere vlekken aan de vleugelpunt, maakt een vliegende vogel van onderaf gezien een zeer lichte indruk. Opvallend is de grote kop met ronde, lichte gezichtssluiers en felgele ogen met zwarte iris en omranding. De velduil is net geen 40 centimeter groot en weegt drie tot vijf ons. Het vrouwtje is gemiddeld 70 gram zwaarder (350 versus 420 gram) dan

het mannetje, dat doorgaans een lichter gekleurd verenkleed heeft. De spanwijdte is omstreeks een meter.

De genoemde kleine oorpluimpjes heb ik overigens zelf nog nooit gezien bij de door mij gefotografeerde velduilen. Ze bevinden zich boven op de kop en schijnen vooral bij opwinding opgericht te worden.

Het stapelvoedsel van de velduil bestaat uit woelmuizen, maar indien nodig worden ook andere kleine zoogdieren en vogels verorberd. De velduil foerageert het liefst in de ochtend- of avondschemering en vliegt dan laag (net als een kiekendief) in glijvlucht of schommelend dansend rond op stijve vleugels, speurend of er zich op de grond iets van zijn of haar gading bevindt. Tijdens glijvluchten worden de vleugels iets schuin omhooggehouden. In de vlucht is de velduil vooral van de gelijkende ransuil te onderscheiden door

de witte achterrand van de armvleugel aan de bovenzijde.

Broedgedrag

De velduil nestelt op de grond in een ondiepe kuil, als er tenminste voldoende voedsel is. Is er namelijk niet voldoende aanwezig, dan kan er ook een jaar worden overgeslagen. Een doorsnee legsel bestaat uit vier tot zeven witte eieren. Bij een overdaad aan voedsel kan de legselgrootte oplopen tot dertien eieren en worden er soms ook tweede legsels geproduceerd.

De eileg vindt plaats tussen medio april en begin juni, waarbij het broeden begint

vanaf het eerste ei. Dat heeft tot gevolg dat de eieren niet allemaal tegelijk uitkomen, maar in volgorde van gelegd zijn. In tijden van voedselschaarste fungeren de later geboren jongen vaak als voedselvoorraad voor de veel eerder uitgekomen jongen.

Nadat er in 2014 al enkele aanwijzingen waren dat de velduil wellicht de Eempolders weer had betrokken, duurde het tot 2017 voordat er ook daadwerkelijk voor het eerst in ruim 40 jaar enkele nesten werden gevonden, waaruit 9-10 jongen zijn uitgevlogen.

Eigen ervaring

De hier afgebeelde velduilen fotografeerde ik begin maart 2012 in Zeeland. Rond de Koudekerkse Inlaag bij Plompetoren lag een aantal velden braak. Elke winter verbleven daar een aantal velduilen en dus ook een fors aantal

fotografen. Het is de vraag wie wie nou eigenlijk observeerde. De uilen begonnen hun dagelijkse foerageervlucht doorgaans tegen vier uur 's middags; op een beetje heldere dag had je dan een uur of anderhalf voldoende licht om ze mooi te kunnen fotograferen. De uilen, soms drie of vier tegelijk, vlogen heel langzaam en een paar meter boven de grond, en vaak op enkele meters langs me heen. De ogen strak op de grond gericht, dan weer even op mij, en dan weer neerwaarts. Plots een salto of duik. Veel prooi heb ik ze niet zien vangen. Ik ben er destijds twee avonden geweest, het was ronduit spectaculair. ►►

Literatuur

- ▷ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Asio_\(geslacht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Asio_(geslacht))
- ▷ <http://www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=vogels&record=Asio+flammeus>
- ▷ <https://www.vogelbescherming.nl>
- ▷ <https://www.hbw.com/species/short-eared-owl-asio-flammeus>

- ▷ Mebs, T. & W. Scherzinger, 2015. Uilen van Europa (geactualiseerde editie).
- ▷ Mikkola, H., 2014. Owls of the world – a photographic guide.
- ▷ Svensson, L., 2010). ANWB Vogelgids van Europa.
- ▷ Van Loenen, G.-J., 2017 & 2018. De Velduil krijgt wat vastere voet in de Eempolder, deel 1 en 2. De Korhaan 51: 8-9 & 52: 7-11.

Het voorkomen van de wulp in de westelijke Eempolders

een update

Eempolder

Paul Keuning

Jan Mooij

Het jaar 2019 is door Sovon uitgeroepen tot het jaar van de wulp. Het gaat niet goed met de wulp als broedvogel in Nederland, en trouwens ook daarbuiten. Als broedvogel op de heidevelden is de wulp al jaren uit het Gooi verdwenen. Hoewel hij in sommige streken in Nederland tegenwoordig op weilanden broedt, is dat in ons werkgebied bijna niet voorgekomen. Er is maar een enkel geval bekend van een in het neststadium mislukte broedpoging in de Eempolders. De weilanden in ons werkgebied worden wel al vanouds bezocht door doortrekkers en wintergasten.

Uit **figuur 1** blijkt dat tot diep in de jaren tachtig het heel normaal was dat er in de tweede helft van het jaar meer dan honderd wulpen in de Eempolders verbleven. Het was niet zo dat er altijd grote groepen aanwezig waren, de aantallen varieerden sterk, maar bijna altijd hielden zich er toch wel enkele

tientallen wulpen op. In januari tot april bleven de groepen kleiner en waren er ook minder groepen. Rond mei en juni verbleven er vaak geen wulpen, en als ze er waren bleven de aantallen laag. Dit is de broedtijd van de wulp.

Na 1985 liepen de aantallen in november

en december sterk terug en na 1989 gebeurde dat ook in oktober en van januari tot april. Tot 1993 zagen we nog grote groepen van juli tot september en daarna kwamen er alleen incidenteel nog wat grotere aantallen voor. Vanaf 2010 doken er incidenteel weer behoorlijk grote groepen op, maar die bleven kennelijk